

Бранислав МАРОВИЋ*

ПРИВРЕДНО ЗАКОНОДАВСТВО НИКОЛЕ I ПЕТРОВИЋА

Династија Петровић Његош у свом дугом владању Црном Гором од 221 године имала је мало мирног времена у којем би се могла посветити животним питањима свога народа. Стални ратови и сукоби са спољњим непријатељима и стална трвења и немири међу њеним племенима и братствима били су основна препрека економском развоју Црне Горе и њене државе. Опстати на овом простору било је егзистенцијално, људско питање, па се о другим скоро није могло размишљати. Оружје а не оруђе у рукама Црногораца било је управо синоним живота и опстанка. Или, како каже Никола I: „Тада је за свакојега Црногорца важила једна света регула: да с пушком у руци брани мило огњиште слободе и независности своје, отаџбину своју, Црну Гору”.

Крајем XIX и почетком XX вијека Црна Гора прераста кроз један дужи историјски процес који је трајао један вијек у грађанску државу у којој ће доћи до јачања правне свијести и правне сигурности њених грађана. Тиме је започео нови друштвени поредак са новим институцијама државне власти. Стварање тог новог друштвеног поретка одвијало се у драматичним историјским околностима које су пратили стални отпори и оружани окршаји.

У овој фази развоја црногорске државе створени су, дакле, услови за покретање њеног економског развоја.

У раздобљу владавине Николе I Петровића црногорска држава имала је нешто више од 48 мирних година, што ће имати веома велики значај за њен друштвено-економски развој.

У периоду прије 1878. године, дакле, прије признавања њене међународне државне суверености, било је 15 година мирног развоја, док остале 33 године припадају постберлинском периоду.

* Доктор историјских наука, Подгорица.

Мир у црногорској држави и на њеним границама, као један од најважнијих услова за економски и сваки други развој, Црна Гора, у периоду владавине Николе I, искористила је и приступила рјешавању и унапређивању најосновнијих питања свог економског живота.

Управо о том раздобљу развоја црногорске државе и њеног друштва — желимо да укажемо на ту чињеницу — Црна Гора је успјела да најзад крене тим устаљеним, цивилизованим путем, у којем ће доћи до раздвајања законодавне од управне (извршне) и судске власти и до веома богате законодавне дјелатности. Тај законодавни пут омогућио је бржи, сигурнији и складнији развој црногорске државе и њено приближавање европским државама.

Међутим, тај пут, иако је био дуг и тежак, имао је своју препознатљиву основу у првом писаном црногорском законском споменику – Стеги, који је настао 1796. године, да би наставио са Законом обшчим црногорским и брдским из 1798 и 1803. године, Законима отачаства из 1833. године и Законом Данила првог из 1855. године.

Период владавине Николе I Петровића може се подијелити што се тиче законодавне дјелатности, на два дијела. Први се односи на вријеме до увођења парламентаризма, други обухвата рад Црногорске народне скупштине 1906-1914. и доношење Устава 1905. године.

Прије него што укажем на основне карактеристике и вриједности привредног законодавства Николе I Петровића потребно је нешто кратко рећи о друштвеним и економским условима у којима су се стварали ти закони.

Одлуке Берлинског конгреса не само да су биле од великог значаја за црногорску државу у државноправном погледу добијања независности, већ су биле од пресудног значаја за њен даљи економски и друштвени развитак. Увећањем, као што је познато, своје територије за два пута, Црна Гора је добила и осам градова и плодна поља око тих градова. Црна Гора је, према томе, последице Берлинског конгреса, добијањем богатијих и привредно развијенијих нових територија, увећала не само своју територију већ и сва своја основна богатства – плодну земљу, ливаде, шуме и сточни фонд, што је представљало значајну основу за даљи развој ратарства, сточарства и уопште пољопривреде.

Од огромног значаја за црногорску државу било је добијање градова и њен излазак на море. Новодобијени градови били су знатно економски развијенији од тадашња четири црногорска града и имали су веома бројно и разноврсно занатство, трговину, поморство, саобраћај. У новодобијеним градовима бујао је привредни живот међу његовим бројним и вишевјерским становништвом. Број становника ових градова био је неупоредиво већи у односу на број становника у црногорским градовима. Новодобијени градови имали су 1879. године око 23 хиљаде становника. То бројно градско становништво које је под Турцима стекло оријенталне навике да се сналази у свим вјештинама занатства и трговине, као и градски живот уоп-

ште, представљали су нову димензију у друштвено-економском и културно-политичком успону Црне Горе. У овим градовима и варошима формира се нов, грађански слој који се разликовао од дотадашњег сељачког становништва. Све је то утицало да се брзо мијења изглед Црне Горе, који је до тада био притиснут патријархалним навикама и обичајима. Градски начин живота и урбани дух утичу на друштвену свијест народа и приближавају га тековинама европске културе зависно од његових економских могућности.

Економски живот становништва не само да је богатији и разноврснији у многим производима, већ је обogaћен новим сазнањима и појмовима. Црна Гора у овом периоду унапређује своју спољну трговину и преко своје поморске луке у Бару успоставља размјену са многим медитеранским и европским земљама. Међународна уговорна активност Црне Горе у овом периоду веома је бројна, како на плану ратификације међународних уговора билатералног карактера тако и на плану приватноправних уговора у којима је била странка црногорска држава. Од стицања независности па до 1914. године црногорска држава склопила је укупно 78 међународних уговора и споразума из привредне области. Били су то углавном трговински, односно поштанско-телеграфски уговори или концесије за експлоатацију неког природног богатства, односно о изградњи неког енергетског или саобраћајног објекта.

У овом периоду запажено је интересовање страног капитала за Црну Гору у првом реду италијанског. Са експлоатацијом монопола дувана 1903. године италијански капитал је почео са већим улагањима. То је, дакле, био један нови лик црногорске државе који се стварао послвије 1878. године.

На стварању тог новог лика одлучујућу улогу имала је држава са својом законодавном дјелатношћу која је те нове економске и друштвене односе подстицала и санкционисала законском нормом. Тако разгранати економски односи и економски проблеми морали су се, у третираном периоду регулисати посебним законима, а не као до тада такозваним омнибус законом.

О тим веома значајним промјенама и новом изгледу државе Никола I каже: „Пред нама стоје велики и тешки задаци. Црна Гора није више војнички табор него држава; Црногорац није само војник него и грађанин”.

Никола I Петровић донио је укупно 139 закона, од тога из обрасти привреде 67, односно преко 50% укупног броја. У раздобљу уставне и парламентарне епохе црногорске државе 1906-1914. усвојено је укупно 90 закона, од којих 49 из области привреде, односно преко 50% укупног броја. Ове импозантне бројке говоре о томе да су скоро све важније сфере економског, друштвеног, политичког, војног и културног живота биле нормативно-правно покривене и детаљно уређене. Доношење Устава 1905. године, који је био основни закон црногорске државе представљало је прекретницу у законодавном раду црногорске државе. Потреба да се, послвије сталних и тешких ратова, када црногорска држава ступа у један миран период свог развоја, нормативно регулише њен економски развој, како на унутрашњем тако и на спољашњем плану са многобројним европским земљама, услови-

ло је тако опширну законодавну активност Црногорске народне скупштине. Рад Црногорске народне скупштине на привредном законодавству најплоднији је у годинама 1910, 1911, 1912. и 1914. када је донијето 38 закона. Најбројнији и најразноврснији привредни закони периода владавине Николе I били су они који се односе на финансијску област.

Задатак овог рада није да опширније анализира све привредне законе које је донијела црногорска држава у вријеме владавине Николе I Петровића, па ћемо се стога сумарно задржати само на неким важнијим питањима, односно одредбама неких закона који су карактеристични за поједине области ондашњег економског живота Црне Горе.

Највећи значај, како сматрају многи аутори, за црногорску законодавну активност, посебно за црногорску економику и економску мисао периода владавине Николе I Петровића има Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору, „једно од најбољих дјела европске правне литературе XIX вијека”. Овај обиман законик од 1031 члана дјело је Валтазара Богишића једног од најбољих правних писаца јужнословенских народа уопште.

Овај законик ступио је на снагу указом Николе I 25. марта/7. априла 1888. године. Поводом његовог проглашења Никола I је, поред осталог, рекао:

„Ми смо тек на почетку грађанског уређења, ми му истом темељ полажемо. Утолико више морамо бити на опрезу да се у нашу, с толиком муком и толиким жртвама ограђену, кућу државну не увуку елементи растројства који би је брзо поткопали, да се у наш здрави народни живот не унесу заразне клице које би нам својим отровом брзо угасиле свијећу живота и од нашег самосвјесног, прегалачког и јуначког народа начиниле мекушун слапчине, изметнуту мртвацу, подобну да буде туђа подлога и да послужи као грађа за туђе грађевине.

„Да би се од тога сачували, ваља да се при нашем државно-грађанском преображају и при свијем новим уредбама руководимо начелом: да сваки народ својим народним животом живи и да се ни један народ, без опасности по свој опстанак не може одрећи свога народног темеља. Мудрост државна захтијева, а корист народна налаже да се почне с оним што је најпрече. А најпрече је правда, јер је правда темељ државе”.

Општи имовински законик као и прије њега сви црногорски законици углавном почива на традицији односно обичајноправној норми комбинованој са модерним грађанским законодавством и са свим оним што је у Црној Гори у међувремену било позитивно створено. Исто тако овај законик је одбацио све оне дотадашње освјештале и неприхватљиве норме и правила.

Што се тиче Општег имовинског законика, мора се нагласити да се он односи на имовинске односе, али их не регулише све, већ само оне који су обухваћени стварним и облигационим правом. Породични и насљедни односи нијесу третирани овим закоником.

Законик обрађује више значајних питања из економских односа, али овом приликом споменућемо само неке. У трећем дијелу Законика под на-

словом „О куповини и о другим главнијим врстама уговора” говори се, поред осталог о недостацима продане ствари, о неким особитим погодбама при куповини, о зајму, о најму или закупу земље, о земљама датим у наполицу, на трећину и уопште на неки дио рода, о животињи датој у наполицу, под кесим, на изор, о простом ортаклуку итд.

Законик регулише и најам радне снаге, затим односе на заједничкој имовини и како се њом управља. За црквену имовину Законик прописује да се неповратна добра православне цркве и манастира не могу уступити без посебне дозволе државних власти. Први закон који је Никола I донио јесте Закон о телеграфу или брзојаву 2/14. јануара 1870. године. Развој ове привредне гране започео је баш 1870. године отварањем четири телеграфске станице, а до 1915. године Црна Гора ће добити 27 телеграфских станица са 1234 km дужине линије. По овом закону држава је имала право да успоставља телеграфске линије и станице, а телеграфски чиновници именовани су указом Николе I. У вези са дужностима телеграфских чиновника у Закону се каже да морају „чувати као тајну све оно што су при вршењу свих дужности сазнали”. Закон дијели депеше на званичне, службене и приватне. Званичне депеше могле су бити састављене на било којем језику или шифроване. О оштећењу телеграфских жица, посебно намјерном у рату, Закон пријети пријеким судом и смрћу.

Важан извор државних прихода постали су посредни порези, а посебно је од њих била значајна и најстарија царина. Па је стога међу првим законима које је донио Никола I био Закон о царинским таксама на увезену трговачку робу 1/13. јула 1881. године. Овим законом се прописује да у Књажевини Црној Гори не може нико да се бави трговином без дозволе надлежних власти (Министарства финансија). Власник трговачке радње био је дужан да плаћа на робу (осим на со, шпирит, дуван, жито) увозну таксу од 4% њене вриједности и да води трговачки протокол. Продаја робе под отвореним небом била је забрањена. Наплата ове таксе вршена је три пута годишње (јануар, мај, септембар).

Царина и царинска служба као значајна област за сваку државу је у по-сматраном периоду унапређивана и дограђивана законском нормом, и то 1899. и 1903. године.

У области финансија, како смо већ рекли, донесено је највише прописа. Један од најважнијих таквих прописа био је Закон о државном буџету, донесен 1/14. маја 1901. године. Ова област стално је разрађивана и унапређивана правном нормом, да би доношењем Закона о државном буџету 18/31. децембра 1906. године на Ријечи Црнојевића дошло до „усвајања свих модерних буџетских начела, чије је темеље у финансијској науци поставио Адам Смит.” Доношењем овог закона први пут су дата овлашћења Црногорској народној скупштини да одлучује и гласа о буџету. Тако изгласани државни буџет подношен је на одобрење Николи I.

Академик Обрен Благојевић с правом даје високу оцјену овом закону и каже: „био је то у сваком погледу, један савремен закон, у коме су дошли до изражаја модерни буџетски принципи и који је собом представљао завршетак оног дугог процеса у развоју црногорског буџета који је почео познатом нотом владике Данила, два вијека раније”.

Са законом о буџету тијесно је везан Закон о уређењу Главне државне контроле, који је са њим усвојен а ступио је на снагу 10/23 маја 1901 године, по којем Главна контрола „прегледа, исправља и ликвидира рачуне опште администрације. Она пази да се не прекорачи ни један издатак по буџету и да се не догоди никакво преношење сума из једне партије у другу”.

Према томе, задатак Главне државне контроле био је: досљедна примјена Закона о буџету.

И Закон о државним благајнама и рачуноводству, донесен 21. марта/2. априла 1903. године, такође је непосредно везан за Закон о буџету. Овај закон прописује да „сваки државни приход мора ући у благајну Министарства финансија и сваки државни расход мора из ње изаћи”.

Од финансијских закона задржаћемо се још на Закону о државном новцу Краљевине Црне Горе, усвојеном 4/17. децембра 1910. године, којим се санкционисало дотадашње стање, јер је већ 1906. године почело ковање црногорског државног новца, никленог и бронзаног, а затим настављено 1908. и 1909. године и перпера у сребру (у апоенима 1 и 5). Овим законом уведен је у оптицај златни перпер у вриједности 10, 20, и 100 апоена и сребрни од 2 апоена. Тиме је Црна Гора добила свој новац, што се сматра обиљежјем државног суверенитета.

Ради што бољег развоја домаће индустрије и трговине, и што бољег унапређења „народне економије и народног благостања”, донијет је Закон о повластицама (концесијама) и о потпомагању домаће радности (индустрије) 18. фебруара/3. марта 1911. године.

Концесије по овом закону могле су бити привремене или трајне, а могли су их уживати држављани и Црне Горе и других држава (странци). Повластице су даване за развој привреде, трговине и за експлоатацију природних богатстава. Повлашћено индустријско предузеће обавезивало се да ће уложити најмање 50.000 перпера, увести савремени начин привређивања, спремати раднички подмладак, запослити најмање 80% црногорских држављања, основати раднички фонд у који ће предузећа уложити 35%, а радници 65%.

Економски успон и продор страног капитала у првој деценији XX вијека наметали су потребу да Црна Гора донесе закон који ће регулисати трговачки промет и поспјешити даљи економски развој земље. Такви ставови управо су били заступљени у обимном Трговачком законнику донесеном 22. јануара/4. фебруара 1910. године. Овај законик се састоји из два дијела. Први обухвата опште одредбе (ко може бити трговац), трговачке књиге, трговачка друштва, посебне облике трговине, доказна средства и трговачка дјела.

Други дио говори о мјеницама, управо „о онима који у Црној Гори могу мјенице издавати и примати”. Према оцјени економских стручњака овај законик, посебно, његов дио о мјеницама, представља примјену међународног законодавства односно ондашњих савремених начела трговачког права о овом важном иструменту плаћања.

Крајем XIX и почетком XX вијека Црна Гора је интересантна за улагање иностраног капитала. Долазе у те сврхе странци – стручњаци који испитују природна богатства, у првом реду рудна, Црне Горе. Да би се и та богатства правилно заштитила и искористила за економски развој Црне Горе, донијет је 24. фебруара/9. марта 1911. године Закон о рудама у Краљевини Црној Гори. Овим законом регулисана су питања истраживања и експлоатације руда, односи концесионара према трећем лицу, односи између сусједних рудокопа, о правима и дужностима рударских предузимача и о рударским друштвима, као и о таксама и о надзору над рудама.

Закон децидно каже да „све руде биле оне у земљи или на површини земље, својина су државна, а не онога чија је земља”.

У вези са улагањем страног капитала тијесно је везан један вид посредног пореза – монопол. У Црној Гори у првој деценији XX вијека значајно мјесто заузима монопол дувана. Италијански капитал био је заинтересован, поред осталих црногорских богатстава, за монопол дувана. Тај монопол Италијани су остварили преко свог „Анонимног друштва”. Ради регулисања и заштите односа у овој привредној грани донијета су два закона о монополу дувана. Први је донијет 1903, а други 1905. године.

Осим увођења монопола дувана, држава је увела и друге монополе на основу Закона о монополимa, донесеног 28. марта/10. априла 1914. године. Овим законом држава је увела монопол на увоз, прераду, израду и продају: соли, цигарет-папира, шибица, петролеума и шпирита. Цијену појединих монополских артикала одређивало је Министарство финансија на предлог Управе државних монопола. За препродавце који би монополске артикле продавали скупље од утврђене цијене Закон прописује казну по Кривичном законику (члан 252).

И, на крају овог краћег осврта на поједине законе, рећи ћемо нешто и о Закону о експропријацији или, како се тачно звао, Закон о заузимању приватних добара за јавну (народну) потребу уз накнаду за иста (експроприација), донесеног 5/18. јула 1906. године.

Основа за увођење експропријације налазила се у члану 207. Устава за Књажевину Црну Гору. Овим законом утврђени су услови под којима се експропријација могла вршити и начин процјењивања вриједности. Држава, област, капетанија, племе, општина, село, приватна и друга правна лица могли су без приволе власника, уз накнаду у новцу или земљи, заузимати приватна добра ради општег интереса и у случају изградње путева, исушења баруштина, копања руде, грађења водовода, улица по варошима, изградњи државних зграда, школа, болница, цркава, купатила (пристаништа),

индустријских зона итд. Накнада за експропријацију одређивана је споразумом странака или процјеном вјештака. Ову накнаду исплаћивала је углавном држава, али и општина је учествовала у одређеном проценту, зависно од користи коју је добијала. За експроприсане шуме и испаше није давана накнада.

Осим доношења закона, црногорска држава у периоду владавине Николе I донијела је велики број подзаконских аката (наредбе, уредбе, расписе, упутства, објашњења, правилнике, правила) не само за привредно законодавство већ уопште за законодавну дјелатност. У овом раду није обухваћена ова обимна подзаконска активност.

Улога привредног законодавства у периоду владавине Николе I Петровића била је веома значајна како по квалитету и разноврсности тако и по броју донесених закона. Квалитет тог законодавства произлазио је из квалитета бржег и бољег економског развоја црногорског друштва и државе који је остварен у назначеном периоду (1860-1914). Привредно законодавство Николе I Петровића, како га оцјењују неки научници, може се упоређивати са ондашњим достигнућима Европе и спада, дакле, у оне наше правне репрезенте, али и етнолошке, који могу издржати критику и садашње правне науке. Улога Николе I Петровића у законодавном раду уопште, па и у привредном законодавству, полазила је од тежње и жеље овог европског ђака да од Црне Горе направи грађанску модерну европску државу. У овој области, може се констатовати, Никола I је оставио неизбрисив траг који га је директно водио у Европу.

На крају дајемо преглед закона из економске области који су донијети у периоду 1870-1915. године.

1. Закон о телеграфу или брзојаву (14. 1. 1870)
2. Закон о пореским таксама на увезену трговачку робу (13. 7. 1881)
3. Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору (25. 03. 1888)
4. Закон о наплати такса на трговачки обрт (2. 07. 1899)
5. Закон о установи и служби царинарница у Књажевини Црној Гори (3. 07. 1899)
6. Закон о јавним продајама непокретности (23. 11. 1900)
7. Закон о државном буџету (14. 05. 1901)
8. Закон о уређењу Главне државне контроле (14. 05. 1901)
9. Закон о државним благајнама и рачуноводству (3. 04. 1903)
10. Закон о монополу дувана за Књажевину Црну Гору (23. 06. 1903)
11. Закон о порезу на принос од капитала и рада (19. 12. 1903)
12. Царински закон за Књажевину Црну Гору (19. 12. 1903)
13. Закон о царинској минималној тарифи за Књажевину Црну Гору (19.12.1903)
14. Закон о осигуравајућим друштвима у Књажевини Црној Гори (10. 06. 1904)

15. Закон о монопољу дувана (3. 07. 1905)
16. Закон о измјенама и допунама у Закону о порезу на принос од капитала и рада од 1903. године (28. 11. 1905)
17. Закон о експропријацији (18. 07. 1906)
18. Закон о државном буџету (31. 12. 1906)
19. Закон о продужењу буџета за 1907. (27. 01. 1907)
20. Финансијски закон (буџет) за 1908. г. (11. 02. 1908)
21. Финансијски закон (буџет) за 1909. г. (13. 01. 1909)
22. Закон о предавању слободног барског пристаништа у јавни саобраћај (13. 02. 1909)
23. Закон о накнадама и ванредним кредитима у 1908. г. (13. 02. 1909)
24. Закон о државном зајму Књажевине Црне Горе (25. 06. 1909)
25. Закон о ванредном кредиту (28. 06. 1909)
26. Закон о измјенама и допунама Закона о осигуравајућим друштвима у Књажевини Црној Гори од 27. маја 1904. г. (26. 06. 1909)
27. Закон о жиговини лозова и срећака (26. 06. 1909)
28. Закон о измјенама и допунама у Закону о монопољу дувана од 20. јула 1905. г. (26. 06. 1909)
29. Финансијски закон (буџет) за 1910. г. (6. 01. 1910)
30. Закон о порезу на алкохолна пића (6. 01. 1910)
31. Закон о накнадним и ванредним кредитима за 1909. г. (13. 01. 1910)
32. Трговачки законик (4. 02. 1910)
33. Закон о измјенама и допунама Закона о накнадама и ванредним кредитима од 31. 12. 1909. г. (17. 02. 1910)
34. Закон о подјели, насељењу и уживању Бривске горе (22. 02. 1910)
35. Закон о концесији за исушење Улцињског поља (8. 03. 1910)
36. Закон о државном новцу Краљевине Црне Горе (17. 12. 1910)
37. Финансијски закон (буџет) за 1911. г. (11. 01. 1911)
38. Закон о измјенама и допунама у Закону о порезу на принос од капитала и рада од 15.11.1905. г. (11. 01. 1911)
39. Закон о лову у Краљевини Црној Гори (13. 01. 1911)
40. Закон о кредиту у рачуну о употреби државног зајма Краљевине Црне Горе (4. 02. 1911)
41. Закон о границама територије барског слободног пристаништа (10. 02. 1911)
42. Закон о ванредном кредиту од 20.000 перпера у 1911. г. (17. 02. 1911)
43. Закон о повластицама – концесијама и о потпомагању домаће радиности (индустрије) (3. 03. 1911)
44. Закон о рудама у Краљевини Црној Гори (9. 03. 1911)
45. Закон о концесији за подизање хидроелектричне централе на Морачи, код Морачког манастира (7. 05. 1911)
46. Закон о концесији за подизање хидроелектричне централе на Морачи у Доњој Горици (7. 05. 1911)

47. Закон о измјенама и допунама у Закону о порезу на принос од капитала и рада од 1903. г., од 15. 11. 1905. године са измјенама и допунама од 9. 12. 1910. године и 8. 12. 1911. године (21. 12. 1911)
48. Финансијски закон (буџет) за 1912. г. (1. 01. 1912)
49. Закон о таксама (4. 01. 1912)
50. Закон о ванредном кредиту од 30.000 перпера у 1911. години (4. 01. 1912)
51. Закон о ванредном кредиту од 310.000 перпера у 1911. години (4. 01. 1912)
52. Закон о ковању новца (5. 01. 1912)
53. Закон о накнадним буџетским кредитима (13. 01. 1912)
54. Закон о реквизицији (1. 10. 1912)
55. Закон о издавању благајничких упутница (5. 11. 1912)
56. Закон о ковању сребрног, никленог и бронзаног новца (28. 12. 1914)
57. Закон о пречишћавању рокова одређених законом о мораторијуму од 22. 09. 1912. г. (4. 03. 1914)
58. Закон о концесији за експлоатацију петролејског мајдана „Смрдеж” (4. 03. 1914)
59. Закон о насељавању новоослобођених дјелова Црне Горе (12. 03. 1914)
60. Закон о продужењу буџета од 1913. године за трећу дванаестину 1914. године (13. 03. 1914)
61. Закон о монополимa (10. 04. 1914)
62. Закон о продужењу буџета од 1913. године за четврту дванаестину 1914. године (12. 04. 1914)
63. Закон о приватним магацинимa (12. 04. 1914)
64. Финансијски закон (буџет) за 1914. г. (8. 05. 1914)
65. Закон о издавању благајничких упутница (бонова) (7. 08. 1914)
66. Закон о издавању благајничких упутница (бонова) (23. 05. 1915)
67. Закон о издавању благајничких упутница (бонова) (17. 12. 1915).

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Црногорски законици 1796-1916*, књига I-V, приредили др Бранко Павићевић и др Радослав Распоповић, Подгорица 1998.
- Обрен Благојевић, *Економска мисао у Црној Гори (до Другог свјетског рата)*, Београд 1988;
- Међународни уговори Црне Горе 1878-1918*. Приредили др Гавро Перезић, др Радослав Распоповић, Подгорица 1992.
- Др Бранислав Маровић, *Никола I и економски развој државе – његови планови и остварење у: Краљ Никола личност, дјело и вријеме*, I, Подгорица 1998.
- Исти. *Новодобијени градови и њихов значај за економски развој Црне Горе у: Међународно признање Црне Горе*, Подгорица 1999.
- Исти. *Економска политика у раду Црногорске народне скупштине 1906-1914*. у: Парламентаризам у Црној Гори историјски коријени и развој, Подгорица 1999.
- М. Ж. Ђорђевић, *Телеграф и телефон*, Београд 1925.
- Драгићевић Ристо, *Прилози економске историје Црне Горе*, „Историјски записи” св. 7/1954.
- Државни савјет Књажевине (Краљевине) Црне Горе 1879-1915*, документа, приредили Бранислав Ковачевић, Живко М. Андријашевић.

Branislav MAROVIC

LA LEGISLATION ECONOMIQUE DE NICOLAS I PETROVIC

Résumé

Dans ce travail sont analysées les conditions économiques et politiques qui ont permis Nicola I Petrovic d'effectuer un travail législatif volumineux et de bonne qualité. Au cours de son règne 139 lois ont été adoptées dont 67, soit plus de 50%, relatives à l'économie. Il a été constaté que de cette manière toutes les sphères les plus importantes de la vie économique, politique, militaire et culturelle ont été couvertes au point de vue juridique et normatif et élaborées en détail. Une estimation de cette législation a été donnée et les titres de ces lois avec leurs dates d'adoption sont donnés en annexe.

